

de Sportwereld

NUMMER 40

Maart 2006

Wilfred van Buuren
met medewerking van
Peter Los en Nico van Horn

Stichting de Sportwereld
Arko Sports Media

**De tennisbanen van Adriaan van de Venne
Jacques Kleiboers wieleronderneming
Recensies: Cricketverhalen, Rijnsburgse Boys, Triton en
Winterspelen
Filmbespreking Munich**

Inhoud 40

Redactioneel	2
Presentatie bibliografie	3
Nieuwsberichten	4
Publicaties	7
De tennissers van Adriaan v/d Venne	10
Wielerondernehmung Jacques Kleiboer	12
Etymologie Curling	14
Boekrecensies	15
Filmrecensie Munich	19
Sportgeschiedenis over de grens	20
Colofon	24

Redactioneel

Daniël Rewijk

Eind vorig jaar heb ik het hoofdredacteurschap van de Sportwereld overgenomen van Eva Hogenbirk. En het moet gezegd, afgezien van de salariëring is het een prachtbaan. Ik houd van sportgeschiedenis, ik houd van het werken met teksten en ik krijg de mogelijkheid een eigen invulling aan dit blad te geven.

Ik zal streven naar een steeds meer wetenschappelijke invulling van dit tijdschrift. Dat is immers waarin De Sportwereld zich onderscheidt van de 'gewone' sportbladen. Historische artikelen, kritische recensies (van boek, film en museum) en actuele ontwikkelingen binnen het vakgebied komen in De Sportwereld centraal te staan.

In dit nummer artikelen van Theo Bollerman en Nico van Horn, de presentatie van het bibliografisch apparaat, diverse recensies en een nieuwe rubriek: 'Sportgeschiedenis over de grens'. In deze rubriek wil ik de lezer op de hoogte houden van de wetenschappelijke ontwikkelingen van de sportgeschiedenis in het buitenland.

Veel leesplezier en laat van u horen met commentaar, suggesties en (het liefst) bijdragen.

Heeft u opmerkingen, ideeën, artikelen voor De Sportwereld of heeft u in het verleden een nummer niet ontvangen, dan kunt u mailen naar: desportwereld@hotmail.com.

Niets uit De Sportwereld mag worden gereproduceerd, op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de hoofdredacteur. Mail voor aanvragen naar desportwereld@hotmail.com. De hoofdredactie heeft het recht om ingezonden brieven naar eigen inzicht in te korten of niet te plaatsen.

Omvangrijke bibliografie Nederlandse sportgeschiedenis gepresenteerd

Wilfred van Buuren en Peter Los

Op 31 januari is het eerste exemplaar van het **Bibliografisch apparaat voor de Nederlandse sportgeschiedenis** overhandigd aan Yvonne van Gennip. Deze eer viel de drievoudig Olympisch schaatskampioen te beurt, omdat ze voor het eerst in haar loopbaan laatste werd. Haar biografie **Winterkoninkje** (verschenen in november 2005) is namelijk het laatste sportboek dat werd toegevoegd aan dit omvangrijke overzicht.

In het Bibliografisch apparaat voor de Nederlandse sportgeschiedenis wordt een systematisch overzicht gegeven van ruim 7.500 titels op het gebied van de Nederlandse sportgeschiedenis. Het is voor het eerst dat een dergelijk omvangrijke uitgave over sporthistorische literatuur verschijnt. Van voetbal tot fierljeppen, van de Nederlandse Antillen tot Zundert, van Ajax tot de Zaanse Boys, het is een veelomvattend overzicht geworden waar ruim twee jaar aan is gewerkt. De bibliografie bevat zowel titels op het gebied van nationale, koloniale, regionale en lokale sportgeschiedenis als een lijst van periodieken (tijdschriften en jaarboeken) en een overzicht van biografische studies.

De boekpresentatie in het Olympisch Stadion te

Amsterdam was een onderdeel van de uitreiking van de Nico Scheepmaker Beker voor het beste sportboek van 2005. De beker ging niet naar onze bibliografie. Dat kon ook niet, want die heeft als verschijningsjaar 2006.

Met behulp van deze bibliografie is het voor onderzoekers, publicisten en belangstellenden op het gebied van sportgeschiedenis een stuk makkelijker onderzoek te verrichten. Wat dat betreft zat bij de boekpresentatie het juiste publiek in de zaal: sportjournalisten, -auteurs en -onderzoekers. Onder de ruim 150 aanwezigen veel bekende gezichten, zoals Theo Reitsma en Wilfried Genee. Ook initiatiefnemer Stichting de Sportwereld was goed vertegenwoordigd met een delegatie van bestuursleden, klankbordgroep, sponsors, uitgeverij Arko en andere supporters.

Bij de boekpresentatie interviewde Tom van 't Hek samensteller Wilfred van Buuren. Die legde uit welke selectiecriteria gehanteerd zijn. Niet alle sporttitels zijn opgenomen; geen instructieboeken, zoals Oom Jan leert zijn neefje schaken. Wel geschiedschrijving en titels uit het verleden met historische waarde. Tot hilariteit van de zaal liet Van Buuren als voorbeeld een brochure uit 1922 zien, getiteld: Ouders houdt uw kinderen af van den voetbalmatch! Medesamensteller Peter Los, speciaal voor deze gelegenheid getooid in pak (nog nooit vertoond), overhandigde vervolgens het eerste exemplaar van 'Het Apparaat' aan Yvonne van Gennip. Die avond zou de drank nog rijkelijk vloeien en werd het laat, erg laat...

Bibliografisch apparaat voor de Nederlandse sportgeschiedenis is een initiatief van Stichting de Sportwereld

Samenstellers: Wilfred van Buuren met medewerking van Peter Los en Nico van Horn

Uitgever: Arko Sports Media, Nieuwegein

ISBN: 90-5472-004-2

Prijs: 29,95 euro incl. BTW en excl. verzendkosten

Omvang: 480 pagina's

Bevat illustraties en registers

De uitgave kwam tot stand met financiële steun van: de Directie Sport, Ministerie VWS, Prins Bernhard Cultuurfonds, VSB fonds, J.E. Jurriaanse Stichting en Stichting de Sportwereld.

Nieuwsberichten

Gerard van Houten

Vernieuwde website

Sinds enige weken is de website van de Stichting (te vinden op www.desportwereld.nl) voorzien van een licht gewijzigde navigatie. De door Gerbrand Bakker voor dit magazine geschreven serie 'etymologie' heeft een welverdiende vaste plek gekregen. Met gepaste trots wordt aandacht besteed aan de bibliografie, onder andere door een formulier waarmee aanvullingen en correcties kunnen worden doorgegeven. Daarnaast is op de homepage ruimte gemaakt voor enkele nieuwsitems. U kunt de Stichting attenderen op leuke en interessante nieuwsitems via info@desportwereld.nl

Chinezen stonden als eersten op de lange latten

De Chinezen zijn mogelijk de eerste skiërs ter wereld geweest. Op rotstekeningen die ergens tussen de honderd en tweehonderd eeuwen oud zijn, hebben archeologen bewijzen gevonden dat jagers in de steentijd op de lange latten stonden. Volgens het Chinese staatspersbureau Xinhua werden de tekeningen gevonden in Xinjiang, een zogeheten Autonome Regio in het noordwesten van het land. Een van de onderzoekers, Wang Bo, zei tegen Xinhua dat hij in de regio Altay tekeningen heeft gezien van vier mensen die runderen en paarden opjagen. Drie van hen doen dat op een langwerpige stuk hout met stokken in hun handen. „Dit waren ski's en skistokken“, meent Wang. Overigens is skiën in het moderne China geen uitzondering. Vooral de groeiende middenklasse is tijdens de winter geregeld te vinden op pistes niet ver van de hoofdstad Peking en ook elders in China wordt volop geskied.

1880-2005 U.S.R. Triton

Elders in dit magazine treft u een recensie aan van het lijvige jubileumboek van de Utrechtse Studenten Roeivereniging "Triton". Belangstellenden kunnen dit unieke boek bestellen per email gedenkboek@tritonlustrum.nl of meteen door overmaking van € 42,50 op bankrekeningnummer: 49.59.50.718 t.n.v. St. Lustrumboek Triton 125, Utrecht, onder vermelding van het eigen adres.

Eventueel meer informatie is te verkrijgen via Willem Westermann. Tel. 06-53457288.

18 **80** 20 **05**
U.S.R. Triton

PSV Alltime DVD - Van 1913 tot 2005

In oktober 2005 verscheen de dubbel-DVD 'PSV Alltime' in een luxe box. Het is een historisch document geworden wat volgens het officiële persbericht niet mag ontbreken aan de collectie van de ware voetbal-supporter. Het geeft de kijker een volledig overzicht vanaf de oprichting vanaf 1913. De DVD's bevatten meer dan 200 minuten kijkplezier vol exclusieve interviews, met onder meer Van der Kuylen, Erik Gerets en Ruud van Nistelrooy. Natuurlijk ook de mooiste goals en nog veel meer uit de clubhistorie. Bovendien bevat deze box een boekje met prachtig fotomateriaal van alle kampioenselftallen, trainers en de ontwikkeling van het Philips Stadion. Het commentaar is van Frits Spits. Meer informatie: www.strengholtmultimedia.nl

Ook de tocht der tochten op DVD

Als het weer even vriest dan gaan vele harten sneller kloppen. De eerste marathon op natuurijs, de eerste korte baan wedstrijd en misschien de tocht der tochten. In samenwerking met de NOS brengt Strengholt MultiMedia een ruim twee uur durende samenvatting van de Elfstedentocht uit op DVD. De herinneringen aan de laatste Elfstedentochten worden steeds weer opgehaald. Maar het gaat niet alleen maar over de laatste drie winnaars Evert van Benthem, Henk Angenent en Reinier Paping. De verhalen en de beelden van het grootste volksfeest van Nederland zijn net zo belangrijk. Het betreft de tochten van 1956, 1963, 1985, 1986, 1997. De speelduur is circa 132 minuten. Meer informatie: www.strengholtmultimedia.nl

Bijzonder Hoogleraar Prof. Dr. Theo Stevens hervat 'Oral History Project Oud-Olympiërs'

Ze zijn gewaarschuwd, de sportmensen die in het verleden aan de Olympische Spelen deelnamen. In een lezing die Prof. Dr. Theo Stevens, bijzonder hoogleraar sportgeschiedenis aan de Vrije Universiteit, uitsprak voor de club van 144, kondigde hij aan het 'Oral History Project Oud-Olympiërs' te gaan hervatten. Dit betekent dat studenten van Stevens, gewapend met een vragenlijst, bij de oud-olympiërs langs gaan. De vragenlijst is opgedeeld in rubrieken als persoonlijke achtergrond, sociaal milieu, opvoeding, opleiding en beroep. Ook de kennismaking met de sport, training en faciliteiten worden besproken en natuurlijk de deelname aan de Spelen en de periode daarna.

"Bij het project is het steeds de bedoeling om zoveel mogelijk oudere Olympiërs te interviewen. De informatie die zij doorgeven behoort immers tot het historisch sporterfgoed, waarover we dienen te waken en dat gebruikt kan worden als bijdrage aan de Olympische geschiedschrijving: niet van bovenaf of vanaf de zijlijn, maar opgetekend uit de monden van de mensen die het allemaal aan den lijve hebben onderhouden". Een aantal van de al afgenomen interviews is te vinden op de site van NOC*NSF: www.sport.nl.

Uniek boek met complete uitslagen NK's kortebaanen supersprint 1924-2005

Na het complete uitslagenboek hardrijden langebaan is nu deel 2 in deze serie verschenen: 'Het complete uit-

slagenboek van de Nederlandse Kampioenschappen Kortebaan en Supersprint 1924-2005'. In dit 264 pagina's tellende boekwerk vindt u zowel de senioren als de junioren kampioenschappen dames/heren/meisjes/jongens terug. Het boek opent met een algemeen historisch verhaal over het ontstaan van de kortebaan en de introductie van de kampioenschappen supersprint. In het boek verder aandacht voor de ontwikkeling van de records kortebaan / supersprint, een complete eregalerij, talrijke wist-u-datjes en veel fotomateriaal. Als extra in de bijlage achterin het boek treft u de correcties/aanvullingen aan op Deel 1, alsmede een aanvulling van datzelfde boek met de seizoenen 2003-2004 en 2004-2005. U kunt het boek bestellen door € 18,50 over te maken naar postgiro 141753 t.n.v. de KNSB in Amersfoort o.v.v. NK boek KB/SS en een email te sturen met vermelding van naam, adres, postcode en woonplaats naar bonds bureau@KNSB.nl.

Verspringrecords uit de oudheid opgehelderd

In epigrammen uit de Griekse oudheid worden aan atleten als Phayllos (5e eeuw v. Chr.) en Chionis van Sparta (7e eeuw v. Chr.) sprongen van meer dan 16 meter toegeschreven. Decennia lang braken archeologen, historici en classici zich het hoofd over het waarheidsgehalte en de betekenis van die verspringrecords. Door de onderzoeksresultaten van al deze takken van wetenschap te integreren en empirisch te toetsen, is een nieuwe hypothese ontstaan die de reuzensprongen moet verklaren. De Griekse atleten zouden vanuit stilstand een vijfvoudige tweebenige sprong hebben gemaakt, daarbij gebruikmakend van halters van ongeveer 2,5 kilo per stuk. Het is gebleken dat op die manier sprongen van meer dan 15 meter goed realiseerbaar zijn. De halters van ongeveer 2,5 kilo per stuk, geven hierbij een voordeel van 5 tot 10 procent.

Een andere kwestie die wetenschappers van verschillende disciplines al geruime tijd bezig houdt is het linksomdraaien bij sportwedstrijden. Zoals schaatsers hun wedstrijden tegen de wijzers van de klok in rijden, namen paardenspannen en hardlopers bij de Spelen in de oudheid hun keerpunt ook linksom. Mensen blijken nu een intrinsieke voorkeur te hebben bij het maken van een omkerende beweging, zeker als dit tijdens een zware inspanning gebeurt. De neiging linksom te draaien wordt waarschijnlijk veroorzaakt door een

asymmetrie tussen de beide hersenhelften, waarbij vooral de dopamineconcentratie een rol spelen. Mensen draaien automatisch in de richting van de hersenhelft met de laagste dopamineconcentratie.

Bron: Electronisch persbericht Universiteit Gent (www.ugent.be), vakgroep Bewegings- en Sportwetenschappen, 20-12-2005.

Oproep

Met het verschijnen van het Bibliografisch Apparaat voor de Nederlandse sportgeschiedenis in boekvorm is volgens Stichting de Sportwereld een belangrijke stap gezet in het bieden van een omvangrijk bibliografisch naslagwerk voor de Nederlandse sportgeschiedenis. Hiermee is het werk van de Stichting nog niet af.

Stichting de Sportwereld wil in de toekomst de bestaande bibliografie gaan verbeteren en bijhouden. Daarvoor roepen wij uw hulp in. Heeft u correcties of aanvullingen op deze bibliografie, geef ze dan s.v.p. door aan de Stichting. Het gaat zowel om correcties op al vermelde publicaties (fouten en vergissingen), als om aanvullingen (ontbrekende titels en nieuwe, vanaf najaar 2005 verschenen titels). Voor alle duidelijkheid: het gaat ons niet om alle publicaties op het gebied van sport, maar om titels die voldoen aan de selectiecriteria zoals omschreven in de bibliografie.

Op de website van Stichting de Sportwereld vindt u onder de kop bibliografie een formulier waarop u uw gegevens kunt invullen. De Stichting zal in de toekomst regelmatig nieuwe bibliografische gegevens op haar website publiceren. Geef uw aanvullingen en verbeteringen door aan Stichting de Sportwereld via: www.desportwereld.nl.

Publicaties

Gerard van den Houten

Boekenlijst

Bibliografie

Wilfred van Buuren, m.m.v. Peter Los en Nico van Horn, **Bibliografisch apparaat voor de Nederlandse Sportgeschiedenis** (Arko Sports Media, Nieuwegein, i.s.m. Stichting de Sportwereld, 2006). 480 p., ill., reg. ISBN 90 5472 004 2. 29,95 euro excl. porto.

Biografie

Winston Bogarde (voetbal)

Marcel Rözer, **Winston Bogarde. Deze neger buigt voor niemand** (Houtekiet, Antwerpen/Amsterdam, 2005). 175 p., ill. ISBN 9052408599. 19,95 euro.

Jerryl "Jimmy" Hasselbaink (voetbal)

Jimmy Floyd Hasselbaink, Jimmy. **The autobiography of Jimmy Floyd Hasselbaink** (Harper Collins, 2005). 284 p., ill. ISBN 0007213875. 29,95 euro.

Gerrie Knetemann (wielrennen)

Hans Prakke, **De Kneetstory. Over de dood en de gladiolen van een Amsterdamse professional** (Agiel, Utrecht, 2005). 176 p., ill., lit.opg., plus cd. 29,95 euro.

Lucia Rijker (boksen)

Theo Reitsma, **Lucia. Milion Dollar Babe. Biografie van een wereldkampioene boksen** (Tirion, Baarn, 2005). 140 p., [16] p.pl., ill. ISBN 90 4390 7685. 16,95 euro.

Piet Roozenburg (dammen)

Wouter van Beek en Paul Oudshoorn, m.m.v. Piet Roozenburg, e.a., **Roozenburg** (Z.p., 2005). 273 p., ill. plus cd-rom. 20 euro. Te bestellen bij bondswinkel KNDB.

Roelant Oltmans (hockey)

Maarten Westermann, **Roelant Oltmans - Hockey is mijn leven** (Arko Sports Media, 2005). 192 p., ISBN 9077072918

Cor Bakker (wielrennen)

Gerrie Hulsing, **Cor Bakker. Een leven lang tussen de wielen** (Opdenvinken, 2005), 144 p., ill. ISBN 9080839760

Cricket

Jacob-Jan Esmeijer en Thomas Reeve, **Cricket onder de zeespiegel. 25 Nederlandse cricketverhalen (eigen beheer)**. 17,95 plus 4,50 porto. Bestellen: cricketboek@goedinvorm.nl

Tennis

Robert Misset, **Van Krajicek tot Krajicek: de erfenis van een gouden tennisgeneratie** (Tirion, 2005), 160 p., ISBN 9043907235, 16,95 euro

Voetbal

Matty Verkamman, **Oranje Toen en nu (deel 5)** (Arbeiderspers, 2005) 284 p., ill., ISBN 9029563397

K. Radnedge, **50 jaar Europees voetbal 1955-2005**, (Tirion Sport, 2005) ISBN 9043907367, p. 288, ill.

Renate Verhoofstad, Hugo Borst, Sander de Kramer, **Soepel en sterk - 101 years Quick** (Quick Sports, 2005), 301 p., ill., ISBN 9090200452. Ter gelegenheid van 101-jarig bestaan van het schoenenmerk Quick. Bestellen via www.fcquick.com of boekhandel Donner) 32,50 euro

Opmerking: op de site kunt u zelf(s) het boek digitaal doorbladeren.

Nico Swart en Paul Zweverink, **Het Oosterpark - Een voetbalbolwerk 1933-2005** (Profiel Uitgeverij, 2005) 236 p., ill., ISBN 9052943524, 26,50 euro

Opmerking: zie ook www.stadionoosterpark.nl

Wielrennen

Dominique Grimault, **Onvergetelijke momenten uit het wielrennen** (Deltas, 2005) 171 p., ISBN 90 4470 718 3

Bap van Breenen, **Hemel bestormers uit het lage land** (eigen beheer, 2005), 135 p., ill. Overzicht van Nederlandse renners die uitblonden in bergritten van de Tour de France en de Ronde van Italië. Van Theo Middelkamp tot Peter Weening.

Bertus Raats, **'Amsterdams Wegwielrennen (5) - Het peloton in de roerige jaren'**. Dit deeltje beschrijft de jaren 1958 tot en met 1963. p. 197. De prijs bedraagt 12,75 euro. Inclusief verzendkosten 15,00 euro. Te bestellen door storting op giro nr 780364 tnv B.Raats, Amsterdam.

Doping en genetica

Ivo van Hilvoorde en Bernike Pasveer (red.), **Beter dan goed. Over genetica en de toekomst van topsport** (Veen Magazines, Diemen, 2006). Initiatief van het Rathenau Instituut. 208 p. 19,95 euro. Overzicht van de mogelijkheden die gentechnologie de topsport biedt en de wenselijkheid daarvan.

Olympische Spelen

Max Dohle en Kees Sluys (red.), **De blokjeslegger van Turijn. Dertien Olympische schaatsfenomenen** (THOTH, Bussum, 2006). 287 p., ill., reg. Biografische

stukken over Olympische schaatsers, o.a. Oscar Mathisen, Johan Olav Koss, Shani Davis, Yvonne van Gennip, Siem Heiden en Ard Schenk. ISBN 90 6868 397 7. 14,90 euro.

Johannes Lolkama, **Van Chamonix tot Salt Lake City** (De Arbeiderspers, Amsterdam, 2006).

Annemiek van der Meer, NOC*NSF (ed.), **Olympic Team the Netherlands. Torino 2006** (NOC*NSF, Arnhem, 2006). NOC*NSF Publication 664. 76 p., ill. Smoelenboekje. 10 euro, bestellen via www.sport.nl zie shop.

Tijdschriftartikelen

Horn, Martijn, **'Feenstra Flyers'** in: Sport International afl. december 2005, serie: 'Toen...1977', (WP Sport Media, Amsterdam, 2005) p. 70-71, ill.

Fred van Slogteren, **'Het boeiende leven van Gerrit Visser - De soigneur die het Nederlandse wielrennen van de ondergang redde**, in: Wieler Revue, afl. 13 - november 2005, (Pijper Media, Groningen, 2005) p. 60-62, ill.

Gerard van Dam, **'30 jaar bowlingvereniging Veghel'**, in: Bowling Sport Magazine, afl. december 2005, jrg 19, (NBF/Sportfacilities, Zeist, 2005) p 22-23.

Speciale uitgave van Geneeskunde en Sport ter gelegenheid van het 40-jarig jubileum van de VSG **'VSG 40 jaar 1965-2005'**, (VSG, 2005) 42 p.

Elfde lustrum van ons bondsblad - 55 jaar Handboogsport, Handboogsport afl. 6, december 2005, p 15-16.

Ed Broesder, **'85 jaar RIH Sport in de Jordaan'**, in: Wieler Revue, afl. 14/15, jrg. 29 (Pijper Media, Groningen, 2005) p. 120-122.

Piet van der Kruk, **'Koninklijke Nederlandsche Krachtsportbond, Royal Dutch Strength Sport Federation founded July 12th 1903'**, in: W. Baszonowski

(ed.), *European Weighlifter, Special issue, 1905-2005 Centenary of the International Weightlifting Federation* (European Weightlifting Federation, San Marino, 2005), p. 35-38, ill.

Fred van Slogteren, '**Mathieu Cordang. Specialist in records - Kleinzoon Stan Cordang houdt de herinnering aan Le Vaillant levend**', in *Wieler Revue*, afl. 1, jan 2006 jrg. 30 (Pijper Media, Groningen, 2006) p. 62-63, ill.

Thomas Rosenboom, '**Uw toege9 vechtbrasem, Kees de Tippelaar**', in: 42, literair hardlooptijdschrift afl. 2 (2005), p. 78-87, ill. Vilein en ontmythologiserend stuk over Nederlands eerste langeafstandswandelaar Kees Dudok de Wit (1843-1913).

Matty Verkamman, '**De geschiedenis van het Oranjeteenue**', in Nummer 14 afl. 1 - 14 januari 2006 (WP Sport Media, Amsterdam, 2006) p. 82-87

Agnes Elling en Jan Janssens, '**Sterk. Nieuwe sporten, nieuwe helden en de populariteit van de panna**', in: Isabel Hoving, Hester Dibbits en Marlou Schrover (red.), *Veranderingen van het alledaagse 1950-2000* (Sdu Uitgevers, Den Haag, 2005). Cultuur en migratie in Nederland, p. 131-164.

Agnes Elling, '**Het zwembad. De Hollandse Dames Zwemclub, de islamitische Waterlelies en de vraag van wie het zwembad is**', in: Isabel Hoving, Hester Dibbits en Marlou Schrover (red.), *Veranderingen van het alledaagse 1950-2000* (Sdu Uitgevers, Den Haag, 2005). Cultuur en migratie in Nederland dl.5 , p. 227-248.

De tennissers van Adriaan van de Venne

Theo Bollerman

In de zeventiende eeuw werd er druk gesport; dat is geen nieuws voor iemand, die zich verdiept heeft in de sporthistorie. Wat minder bekend is, is dat de schilder Adriaan van de Venne afbeeldingen van bijna alle gangbare sporten in het begin van de zeventiende eeuw heeft getekend en verzameld in een boekwerk¹, dat hij heeft opgedragen aan Prins Frederik van Oranje. Van badmintonnen tot strandzeilen, van pell mell tot kolven. Het "liber amicorum" bevat nog veel meer afbeeldingen, die gerelateerd zijn aan het dagelijks leven van prins Frederik, en die niets met sport te maken hebben, in totaal een honderdtal gouaches. Zijn meest intrigerende afbeelding is die met twee tennissende edelen en een net in het midden (zie illustratie 1). Die plaat is het onderwerp van dit artikel.

De Engelse kunsthistoricus Martin Royalton-Kisch heeft een prachtig boek gewijd aan het album van Van de Venne, waarin hij de diepere betekenis van de afbeeldingen tracht te verklaren. Met de tennisafbeelding heeft hij nog het meeste moeite. Veel emblemata-bundels hebben overdrachtelijke betekenissen, en ook Adriaan van de Venne pleegt zijn afbeeldingen van dubbele bodems te voorzien. Zijn uitleg luidt: "The emblematic character of the drawing is clear from the inclusion of wooden bats or battledores below, used in the peasant version of the game. One vaguely political

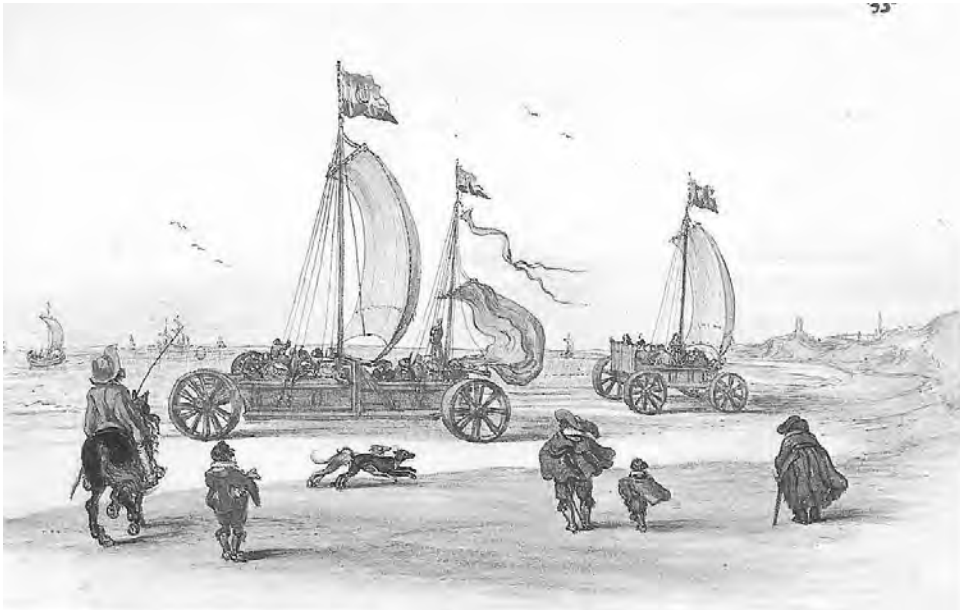
allegory involving the game occurs in the *Kinderwerck* of 1626 (...) Van de Venne in the 'Belachende Werelt', 1635 (...) wrote: 'Die de Kaets verliest, moet de Ballen betalen'".

Royalton-Kisch suggereert door deze verwijzingen, dat Van de Venne een politieke allegorie verbeeldde en dat de afbeelding een constructie is, waarin hij enkele waarnemingen combineerde. Tennis werd in die tijd niet buiten gespeeld, zo is hem uitgelegd door een bevriende tennisliefhebber, dus kan het geen waarheidsgetrouwe afbeelding zijn. Er moet een diepere betekenis achter zitten. Vervolgens kan aan elk detail een haast mythische uitleg gegeven worden. Bij gebrek aan sporthistorische kennis is zijn redenering goed te begrijpen.

Inmiddels weten we echter meer over al die varianten, die familie genoemd mogen worden van de kaatssport. Zou het zo kunnen zijn, dat Van de Venne simpelweg heeft geschilderd, wat hij dagelijks kon waarnemen? Bijna alle andere afbeeldingen van zijn hand zijn absoluut waarheidsgetrouw, tot aan de zeilwagen van Simon Stevin toe (zie illustratie 2). Er bestaat bewijsmateriaal die de vraagstelling kan beantwoorden. De afbeelding verdient het om beter begrepen te worden, nog los van de emotionele reactie: de schilder zou zich terecht beledigd mogen voelen als iets wat hij correct heeft afge-

beeld, eeuwen later wordt bestempeld als voortvloeiende van zijn fantasie. Zoiets als: Van Gogh schilderde bloemen, maar hij bedoelde eigenlijk een kan melk.

De Nederlandse historicus, die deze vraag wil beantwoorden, heeft het overigens lastig als hij binnen de taalgrens blijft. In Nederland sprak men over kaatsen, als men het balspel bedoelde, dat met de blote hand werd gespeeld, maar evenzo als er een racket gehanteerd werd. Voor dit artikel gebruik ik dan ook het woord tennis als er met een racket gespeeld wordt, en de speelhelften door een net gescheiden worden². Dit spel verloor haar populariteit in het begin van de

achttiende eeuw, vanwege de vele ruzies die het spelen om geld (wed-strijd) met zich meebracht. De vaderlandse kaatsbanen kregen een ander bestemming. Kaatsen werd alleen nog gespeeld in de volksvariant, op een weiland zonder dure hulpmiddelen. Dit is de tweede reden, waarom historici het plaatje van Van de Venne niet weten te verklaren.

Rond 1600 waren er alleen al in Den Haag vier banen, waarvan drie overdekt, waar het tennisspel werd beoefend³. Van Prins Frederik is inderdaad bekend, dat hij het tennisspel beoefende op de baan achter de ridderzaal⁴. Maar buiten spelen met een racket, daar staat geen woord zeventiende-eeuws Nederlands over op papier. Als dat gebruikelijk was, moet de verklaring in Frankrijk en Engeland gezocht worden. Niet zo gek, als men bedenkt hoe groot de Franse invloed op het adellijke leven was.

De Fransen noemden het tennisspel, dat in een apart gebouw werd beoefend, *courte paume*. Zij kenden (en kennen nog steeds) ook een vorm, die met rackets al eeuwenlang buiten wordt beoefend. Deze variant heet *longue paume*. *Longue paume* wordt nog altijd door diverse Franse verenigingen beoefend, voornamelijk in Picardië. Ook in Parijs speelt men nog elke zondagochtend in het Parc d'Italie een potje. In de huidige vorm worden de speelhelften niet door middel van een lijn

op kniehoogte gescheiden, maar er bestaan voldoende afbeeldingen waaruit afgeleid kan worden, dat dit in de negentiende eeuw nog wel het geval was.

Het "net" in de afbeelding van Van de Venne stemt derhalve overeen met wat latere afbeeldingen als afscheiding laten zien. Een andere afbeelding van Van de Venne toont een vergelijkbaar speelveld met een

soortgelijk net (zie illustratie 3). Het spel dat op deze afbeelding beoefend wordt kennen we nog in een Italiaanse variant op het kaatsen als "bracciale". Ook andere afbeeldingen van balspelen uit de achttiende en negentiende eeuw met zo'n "net" zijn bekend. Geconcludeerd kan worden, dat deze variant ook rondom Den Haag gespeeld werd. Alle afbeeldingen in dit album zijn nu eenmaal gesitueerd rondom Prins Frederik en Den Haag. Hieruit kan afgeleid worden, dat de Haagse edelen goed op de hoogte waren van allerlei variëteiten!

Longue paume, door de Engelsen "field tennis" genoemd⁵, wordt gespeeld met een hard balletje op verharde ondergrond; vroeger moet dat een ingelopen of aangestampte harde ondergrond zijn geweest. De

armetierige grassprietjes op de afbeelding van Van de Venne moeten dan ook niet gezien worden als een symbolische afbeelding van een grasveld, maar als onkruid, dat in de onvruchtbare grond per ongeluk opkomt. Vanwege de lengte van het veld wordt *longue paume* minimaal in dubbels en bij voorkeur met zijn drieën beoefend, net als het Friese kaatsen. Op de afbeelding horen in theorie dus ook meer dan twee personen afgebeeld te staan. Van de Venne wilde natuurlijk alleen de twee vorsten op zijn afbeelding zetten en loste zijn 'probleem' op, door te verwijzen naar de afwezigen met op de grond liggend "battoirs". Rest nog een opmerking over de afbeelding van de simpele slaghulpmiddelen terwijl de vorsten spelen met echte rackets. Hoe vreemd is dat?

In de diverse varianten van het kaatsen in Europa komt dat voor. Dit komen we bijvoorbeeld ook tegen bij een neef van de tennissport, één van de vele soorten van het eeuwenoude Baskische pelota, "rebot" genaamd. Daar strijden twee teams van vijf personen tegen elkaar uitgerust met chistera's, en handschoenen met leren kom, terwijl de bal in het spel wordt gebracht met de blote hand via een driepotige kruk. Voor Van de Venne zouden de battoirs ook nog een mogelijkheid kunnen verschaffen om te laten zien, dat niemand zo belangrijk is als de twee vorsten met de rackets. De andere personen beeldt hij niet af, maar ze zijn in ieder geval minder waard, zie hun bat!

Al deze argumenten lijken sterk genoeg om te concluderen, dat de afbeelding van Van de Venne naar een echt spel is gemaakt, *longue paume* geheten. Tenslotte mag verondersteld worden, dat dit spel werd beoefend op het Lange Voorhout, het Toernooiveld of het Malieveld, aangezien deze ruimtes vaker werden benut voor sport en spel en zich op loopafstand van het Binnenhof bevinden.

Noten:

1. Martin Royalton Kisch, *Adriaen van de Venne's Album* (British Museum Publications Limited 1988)
2. Cees de Bondt, "Heeft Yemant Lust met bal, of met Reket te spelen" (Verloren, Hilversum 1993), pag. 11
3. De Bondt, pag. 84
4. Julian Marshall, *The Annals of Tennis* (The Field Office 1878), pag. 51
5. Ibidem

Wielerondernehmung Jacques Kleiboer

Nico van Horn

Go Ahead Eagles werd twee jaar geleden een eeuw oud. Een boek en een tentoonstelling begeleidden dit feit. Maar bij al die festiviteiten is geen aandacht besteed aan de wielervedstrijden die in Deventer op het veld van Go Ahead in de jaren twintig werden georganiseerd. Een detail natuurlijk, maar een te aardig detail om onbesproken te laten. Gelukkig zijn er archieven waar uit te putten valt voor een kleine aanvulling op het fraaie rood-gele gedenkboek. In het Nationaal Archief in Den Haag bevindt zich een gedeelte van het archief van Jacques Kleiboer, organisator van later o.a. de Ahoy-manifestaties in Rotterdam. Kleiboer begon echter in Twelloo, en niet met feesten, maar met sportwedstrijden. Het archief is te raadplegen onder nr. 2.18.25.

Wielerbanen

Kleiboer lijkt bezeten te zijn geweest van sport: al in 1920 organiseerde hij vlieggedemonstraties te Emmen. Vanaf oktober 1922 hield hij zich bezig met wielrennen op grasbanen, en later was hij ook nog eens actief bij de introductie van minigolf in Nederland. Het Nederlandse wielrennen was, na de grote periode onder Jaap Eden, Mathieu Cordang en Harrie Meyers, in de periode vlak voor en tijdens de eerste wereldoorlog in de versukkeling geraakt. Dat had alles te maken met het wettelijk verbod van 10 februari 1905 op wegwedstrijden. De renners moesten dus wel uitwijken naar speciale banen of terreinen. Doordat veel wielrenners naar het buitenland uitweken voor lucratieve wedstrijden, werden ook nog eens de meeste houten wielrenbanen opgedoekt.

Die banen waren duur: er waren voorheen wielrenbanen geweest in Nijmegen, Breda, Tilburg, Rotterdam, Helmond, Scheveningen en Amsterdam. Het aantal banen daalde vanaf 1910 tot bijna nul. Slechts in Scheveningen bleef tot 1916 een baan bestaan. Amsterdam probeerde het weer na afloop van de oorlog en langzamerhand kwamen er op verschillende plaatsen banen bij. Dit gebeurde mede onder de invloed van Moeskops prestaties. Kleiboer vond dat ook andere plaatsen in Nederland van wielrennen moesten kunnen genieten zonder die dure infrastructuur. De oplossing lag volgens hem in grasbaanwedstrijden. Volgens eigen zeggen had hij dit soort wielrennen ontdekt in Zuid-Limburg en België waar hij in

maart 1923 zelf was gaan kijken.

Kleiboer had het tij mee. De belangstelling voor het wielrennen steeg door de prestaties en de Olympische en wereldtitels van Maurice Peeters en Piet Moeskops. Af en toe kreeg men ontheffing van het verbod op wegwedstrijden zoals voor Olympia's tour door Nederland in 1909, 1910 en pas weer in 1927. Kleiboer zorgde voor wielervedstrijden op gras in Deventer, Enschede, Almelo (op het veld van Heracles) en in het Nijmeegse sportpark. Daar kreeg hij het voor elkaar dat erkende baanrenners als Piet Moeskops, Klaas van Nek en Rinus van der Wiel kwamen rijden. In 1923 richtte hij het Wielrencomité Twente op. Zijn werkterrein bestreek heel Twente, niet alleen Enschede, en zelfs buiten Twente werd hij actief. Hij wilde een Overijsselsche Elfstedentocht doen verrijden met als prijs een door hem aangeboden Elfplaatsenbeker.

Succes en problemen

Op 30 mei 1923 namen de ervaren wielrenners Maurice Peeters en Gerard Bosch van Drakenstein proeven op een grasbaan in het Van Heekpark in Enschede. De proeven slaagden en op 29 juli vonden officiële wedstrijden plaats waar o.a. Viruly en Van den Berg aan deelnamen. De wedstrijden waren een succes. Officiële organisator Jacques Kleiboer met zijn Wielrencomité plande voor september nieuwe wedstrijden. Er was nu zelfs deelname uit het buitenland. Hoewel de wedstrijden aanvankelijk goed werden bezocht, liepen de bezoekersaantallen na 1924 terug, de nieuwigheid was er van af. Bij de wedstrijden in juli 1923 was nog f 167 winst geboekt op een totale uitgavenpost van f 7.307. In 1925 leverden de wedstrijden in het Enschedese Volkspark verlies op. Kleiboer besloot er toen mee te stoppen. Hij deed het voor de aardigheid, niet om er grote winst uit te halen, maar voortdurende verliezen kon hij ook niet vergoelijken, zoals hij zelf verklaarde.

Er waren meer problemen: de onvoorspelbare regenbuien konden het terrein soms in een modderpoel veranderen. De inrichting van de baan, met hekwerk en afscheidingen, was volgens hem erg kostbaar. Op voetbalterreinen moesten de renners en organisatoren maar afwachten of de voetbalclub zelf niet wilde spelen. Regelmatig waren er datumproblemen met de bespeler van het veld, Enschedese Boys. Daarbij kwamen de

plaatselijke tegenstellingen in Twente. De Enschedese Wielerclub werkte tegen, vanuit Hengelo kwam ook zware tegenwerking. Daar organiseerden ze zelf wedstrijden in 1924. Al in 1923 had Kleiboer geklaagd over het sportieve klimaat in Twente: "...Twente zeer achterlijk genoemd kan worden in het opzicht van all-round sportief te zijn." Kleiboer keek uit naar andere plaatsen en kwam zo uit op Deventer, Almelo en Nijmegen.

Deventer kende al een lange wielrentraditie: in 1871 was daar de Eerste Vélocipèdeclub Immer Weiter gesticht. De nationale wielervedstrijden, door Kleiboer georganiseerd op zondag 4 mei 1924, op het terrein van Go Ahead werden heel officieel geopend door de burgemeester T.A.M.A. Humalda van Eijsinga. Leden van Go Ahead hadden vrije toegang, de overige 2451 bezoekers brachten bij elkaar f 1691,90 op. Het waren wedstrijden voor amateurs en nieuwelingen: 300 meter, achterevoelingen, afvalraces. Aan reclame werd uitgegeven f 336 (mooie posters zijn aanwezig in het archief!), het prijzengeld bedroeg f 291 en er was een regenverzekering afgesloten voor f 132. De gemeente toucheerde f 272 aan belastinginkomsten. De kleinste uitgavenpost: f 0,80 voor een gros spelden, ongetwijfeld voor de rugnummers. Totaal verlies: f 300. Op het Go Ahead terrein werden in 1924 en 1925 in totaal vier wielervedstrijden georganiseerd. In het Nijmeegse Sportpark waren er in 1924 drie wedstrijden, en op het Heraclesveld in Almelo één.

Tegenwerking

Achter zijn rug om trachtte de Enschedese Wielerclub inmiddels een eigen baan, met eigen wedstrijden te organiseren. Die baan zou 's winters omgetoerd kunnen worden tot ijsbaan. Het ging snel mis tussen deze Wielerclub en Kleiboer. Pogingen tot verzoening tussen de Wielerclub en het Wielrencomité van Kleiboer mislukten. Er waren trouwens meer mensen die een baan wilden: plannen om een eigen baan in Hengelo te krijgen hielden in dat binnen een straal van 15 kilometer geen andere wielervedbanen zouden mogen worden opgericht. En binnen die 15 kilometer viel Enschede. Kleiboer vond die bepaling van 15 kilometer belachelijk en verzette zich in gedurige briefwisseling met de Nederlandsche Wielren Bond te Leiden fel tegen die plannen. Van der Kint, de man van de Hengelose plannen, streed voor zijn eigen belang, De Enschede

Wielerclub deed hetzelfde voor Enschede, terwijl Kleiboer de Groot-Twentse gedachte aanhing. Dit liep mis. Medio 1925 stond de zaak stil. Kleiboer hief zijn Wielrencomité op en richtte zijn aandacht op andere activiteiten.

Hij had zich in 1920 al gemanifesteerd met vliegdemostraties te Emmen. Ook hield hij zich bezig met de motorsport. Motorwedstrijden werden verreden op grasbanen door het hele land. Uiteraard waren ook die bestuurders weer verenigd in een bond, de Bond van Grasbaanbesturen uit 1912. Kleiboer trachtte in de jaren twintig wedstrijden op het vliegveld Twente te organiseren, maar moest daarvan afzien. Het gemeentebestuur gaf geen toestemming: in Twente waren omvangrijke stakingen in de textiel gaande en het Gemeentebestuur wilde niet nog meer onrust door ongewenste ophopingen van mensen. Later begaf hij zich op het terrein van de autorennsport in Beek in 1933. Zijn grote passie voor sport bleef, getuige zijn belangstelling voor minigolf en andere sporten.

De korte opleving van het wielrennen op grasbanen in Overijssel was Kleiboers verdienste geweest. Hij ging zich in de jaren dertig toeleggen op de organisatie van tentoonstellingen en openbare manifestaties en optochten. Hopelijk vindt een Twentse wielereenthousiast hierboven genoeg aanleiding om deze episode uit het Nederlandse wielrennen eens netjes op schrift te stellen. Er zijn nog ongebruikte archieven genoeg!

The roaring game

Gerbrand Bakker

Vreemd: curling was in 1924 (Chamonix) en 1932 (Lake Placid) demonstratiesport. Vervolgens verdween de sport meer dan 50 jaar van het Olympische toneel. Pas in 1988 (Calgary) dook curling weer op, weer als demonstratiesport, net als in 1992 (Albertville). Vanaf de Spelen van 1998 in Nagano is curling een officiële olympische wedstrijdsport.

Zoals gewoonlijk veel onduidelijk en 'stammenstrijd' in de historie van de sport. Die strijd gaat tussen de Schotten en Europeanen (zoals bekend wordt in Groot-Brittannië de rest van Europa aangeduid als 'the continent', onderscheid moet er zijn, nietwaar?). Al op schilderijen van Pieter Breughel de Oudere (circa 1520 - 1569) zijn taferelen afgebeeld die aan curling doen denken. Uit de 17e eeuw stammen schetsen waarop een oud-Hollands ijsvermaak, het zogenaamde 'kuting' te zien valt, dat gespeeld werd met bevroren kluiten aarde. Over het woord 'kuting' (ik trof het op meerdere Nederlandstalige websites over curling aan) ben ik erg argwanend.

Kiliaan, onze eerste etymoloog, geeft in zijn 'Etymologicum teutonice lingue' (3e druk 1599) *kluyten* of *kalluyten*, met als omschrijving iets als: 'met een klont of bol op het ijs spelen'. Ik vermoed dat 'kuting' graag genoemd wordt omdat het zo op *curling* lijkt. De

Schotten hebben de eer de naam van de sport als eerste opgeschreven te hebben. In de 17e eeuw wordt in een Schots geschrift melding gemaakt van het woord *curling*. In de 18e eeuw werd het oercurling een favoriet winters tijdverdrif in Schotland. En het waren ook de Schotten die het spel verder hebben ontwikkeld en het in Canada hebben geïntroduceerd. Schotland en Canada vormen gezamenlijk de bakermat van de sport. Vier jaar geleden werden de sportverdwaasde Britten helemaal gek toen het vrouwenteam goud won in Salt Lake City.

Het zelfstandig naamwoord is afgeleid van het werkwoord to *curl* 'kringelen, zich kronkelen, winden'. Dat werkwoord is verwant met ons woord *krul*, waarbij zogenaamde r-metathesis opgetreden is, als drie naast dertig en vriezen naast gevrozen. Dat zal te maken hebben met de manier waarop de schijf draait tijdens het glijden. Of misschien beter: bij het loslaten van de steen er een draaiende beweging aan mee te geven. In de curlingwereld wordt wel gesproken over 'the roaring game'. Die bijnaam slaat op het geluid dat de steen maakt als die over het ijs glijdt. Vooral op natuurijs, lijkt mij; ijs waaronder nog genoeg water is om als klankkast te dienen.

Boekrecensies

Daniël Rewijk, Nico van Horn

Sterke verhalen maken een sterk verhaal

Daniël Rewijk

Jacob-Jan Esmeijer en Thomas Reeve, *Cricket onder de Zeespiegel, 25 Nederlandse cricketverhalen* (eigen beheer, 2005). Te bestellen bij Goed in Vorm, 070-3522220 of cricketboek@goedinvorm.nl.

Cricket is een sport van momenten. Een partij kan uren- of zelfs dagenlang voortkabbelen, maar met één vangbal, of één rake slag kan in een wedstrijd de beslissing vallen. Zulke momenten leveren mooie verhalen op. De Nederlandse verhalen van na de Tweede Wereldoorlog zijn nu verzameld in het boek *Cricket onder de Zeespiegel*, waarin 25 vooraanstaande Nederlandse cricketers worden geïnterviewd.

In de verhalen wordt alle ruimte gegeven aan de beschrijving van belangrijke momenten. De geïnterviewde cricketers noemen meestal geen behaalde titel of gewonnen wedstrijd, als ze naar het hoogtepunt van hun carrière worden gevraagd, maar een beslissende of spectaculaire actie. Zo vertelt Robbie Colthoff geestdriftig over een vangbal tegen de West Indies, die hem in 1957 de CramerMcCleane-beker voor de beste Nederlandse prestatie van het jaar opleverde. "Dat is toch wel één van mijn mooiste herinneringen." Deze sleutelmomenten uit het Nederlandse cricket leveren, samen met de verhalen uit de kleedkamer, de stof voor een anekdotische geschiedenis.

Het knappe is dat al die sterke mannenverhalen een goede beschrijving geven van de ontwikkeling die het cricket in Nederland na de Tweede Wereldoorlog heeft doorgemaakt. Al die portretten, verhalen en ogenblikken samen leveren een coherent beeld op van de betekenis, ontwikkeling en status van het cricket in Nederland en van de mores en beleving van de individuele cricketer. Er wordt veel duidelijk over de internationale verhoudingen en de gezags-

verhoudingen binnen de Nederlandse cricketwereld.

Het scharnierpunt in het boek ligt in het verhaal van batsman Anton Bakker. Hij was één van de eerste Nederlandse cricketers die in Engeland ging spelen. De ervaring die hij daar op deed met training en wedstrijdvoorbereiding wilde hij gebruiken, om het Nederlandse cricket naar een hoger niveau te tillen. "Aanvallend cricket, mouwen opstropen en met het mes op tafel, zo moest er gespeeld worden." Tot dan toe moest het in het cricket vooral gezellig blijven.

Bakker kon zijn ideeën over cricket in praktijk brengen bij het Rotterdamse VOC. Daar trinden de spelers vaker en werden wedstrijden gezocht buiten de vaderlandse competitie. Hiermee werd in de tweede helft van de jaren '70 de hegemonie van het Haagse cricket opgeblazen. Hoewel de nieuwe inzichten langzaam ingang vonden, riep Bakkers overmacht binnen en buiten het veld veel weerstand op. In een wedstrijd tegen Quick Haag werd hij zodanig geprovoceerd dat Bakker zichzelf niet meer meester was. Zijn gedrag leverde hem een schorsing op en Bakker haakte gefrustreerd af bij het Nederlands elftal.

Toch ging de vernieuwing in het Nederlandse cricket gestaag verder. Internationale toernooien werden steeds beter voorbereid en serieuzer benaderd. Dit zie je ook in de verhalen van de spelers uit de jaren '80 en later. Daarin krijgt het clubcricket minder aandacht en worden de toernooien en reizen met het Nederlands elftal belangrijker. Van hieraf leidt het verhaal langzaam naar het voorlopige hoogtepunt in de Nederlandse cricketgeschiedenis: deelname aan het wereldkampioenschap van 2003 en dan vooral de overwinning tijdens dit toernooi op Namibië.

Ten slotte een staaltje van de wijze waarop de anekdotische benadering dit boek z'n kracht verleend. Tijdens de jaren '80 wordt het steeds moeilijker om een aanvoerder te vinden voor het Nederlands elftal en ook veel topclubs hebben moeite met de positie van aanvoerder. In het buitenland is het woord van de aanvoerder wet, maar Nederlandse spelers eisen inspraak en accepteren de leiding van de aanvoer-

der niet. Voor buitenlandse cricketers in Nederland is deze 'inspraakcultuur' een gruwel.

Dik Abed, van Zuid-Afrikaanse afkomst, leidde het Nederlands elftal twee jaar. "Dat waren echt tropenjaan. Het was echt heel vermoeiend. De moeilijkste mensen om leiding aan te geven, zijn Nederlanders. Dit om de simpele reden dat zij heel moeilijk dingen kunnen accepteren en aannemen. Er ontbreekt een bepaalde discipline en iedereen vraagt altijd: 'Waarom?'. Ook Nolan Clarke, van Barbados, ervoer dit toen hij zijn spelers bij elkaar riep bij zijn club Quick Haag. Voordat ze het clubhuis betraden voegde hij hen toe: "'I want you to leave Mr. But, Mr. Maybe and Mr. Hope outside.' (...) So we got the meeting going and the first man that brought up Hope was Alex Pototsky. Everyone started laughing and we hadn't even really started yet! Maybe, but, hope... Man, don't do that! That's why it's so difficult to hate Dutch cricketers, you just gotta love them."

Een Olympische schaatskroniek

Daniël Rewijk

Johannes Lolkama, *Van Chamonix tot Salt Lake City*, geschiedenis van de Olympische Winterspelen. (De Arbeiderspers/Het Sporthuis)

In dit boek treft men niets van de sprekende anekdotiek uit de cricketverhalen. Het is een verzameling feiten, cijfers, weetjes en andere trivialiteiten. Bovendien is de ondertitel in twee opzichten misleidend. Toch is het voor de bezeten schaatsfanaat een onmisbaar boek.

De eerste misleiding in de ondertitel zit 'm in het woord geschiedenis. Het boek is geen geschiedenis, maar een kroniek. In een geschiedenis wordt immers een samenhangend verhaal gegeven over een bepaald onderwerp, gedurende een bepaalde periode, al dan niet betrekking hebbend op een afgebakend geografisch gebied. Daarbij probeert de geschiedschrijver een vraag te formuleren én die te beantwoorden. In dit boek is samenhang, probleemstelling en uitkomst niet te vinden. De feiten en bevindingen worden in dit boek geserveerd zoals kroniekschrijvers doen: willekeurig en zonder duiding.

Ten tweede gaat het boek niet over de Olympische Winterspelen, maar over het schaatsen op de Winterspelen. De gebeurtenissen bij de andere wintersporten komen nauwelijks aan de orde. Wel opent elk hoofdstuk met een statistisch gericht overzicht van de behandelde Olympiade: hoogteligging van de organiserende stad, aantal (vrouwelijke) deelnemers, nieuwe en verdwenen takken van sport en de toeschouwerscapaciteit van het stadion waar het schaatsonderdeel werd afgewerkt.

Hierna trekt Lolkama steeds zijn schaatskaartenbak open. De originaliteit van de gegevens die hij tien jaar lang op zijn fiches noteerde, houden het boek overeind. Die gegevens zien er als volgt uit, als het over de Spelen van 1960 in Squaw Valley gaat: "De Oost-Duitse Helga Haase, vijftientig jaar oud en moeder van een dochtertje van vijf, troefde met een tijd van 45,9 alle sprintsters af. Daarmee haalde zij haar gram. Haar trainer en echtgenoot Helmut Haase was namelijk een inreisvisum voor Amerika geweigerd. Helga Haase had zich uitstekend op deze Spelen voorbereid; voordat ze naar Amerika vertrok, had ze een uitgekiend schema in de ijle lucht van Davos afgewerkt. Ze was met haar triomf de eerste vrouw die op het onderdeel schaatsen op de Spelen een gouden medaille won".

In de hang naar primeurs, cijfers en weetjes lijkt het boek op een 'Guinness Boek van het Olympische Schaatsen'. Interessant voor schaatsfanaten en sporthistorici, alleen al door de vele foto's die het boek opsierren. De foto's op de pagina's 39, 53, 152, 210 en 244 herbergen de treffende anekdotiek die in de tekst ontbreekt. Het toont een rode draad in de sportgeschiedenis: gezagsdragers, in dit geval geen van alleen democratisch gekozen, die zich omgeven met de sportende jeugd der wereld. (Zie ook de recensie over de film 'Munich' van Hans Pars).

Utrechtsche Heeren en Rijnsburgse Boys

Nico van Horn

Redactie, 1880-2005 *Utrechtsche Studenten Roei vereniging* (Waanders Drukkers, Zwolle, 2005) 383 blz., ill., lit.opg. ISBN: 10, 90-901974-7-8.

Twee boeken, waarvan het boek over de Utrechtse Studenten Roei vereniging Triton op het eerste en ook het tweede gezicht de meeste indruk maakt. Dit boek, verschenen bij het 125-jarig bestaan van Triton, is schitterend uitgevoerd, met prachtig platenmateriaal. Een enthousiaste redactiecommissie heeft jarenlang elke zaterdagmorgen gebruikt om tekst en beeldmateriaal bij elkaar te zoeken. Het boek wemelt van (latere) hote-metoten en is gebaseerd op uitvoerig archief en documentatieonderzoek.

Wat opvalt, is dat er vrijwel geen gebruik is gemaakt van interviews. Daar valt wel wat voor te zeggen. Meestal zijn deze sporters al een keer geïnterviewd, en dan komen hun verhalen vaak op hetzelfde neer. Dat kan natuurlijk ook aan de vragensteller liggen. Je zult een topsporter, zeker in het verleden, toch niet gauw gevraagd hebben naar zijn politieke voorkeur, sociale herkomst, vriendenkring of latere werkkring. Toch zijn dit vaak interessante gegevens; deze component echter, met een breed woord: de sociale invalshoek, ontbreekt. De schrijvers zijn uitgegaan van het gegeven van de roeiclub en hebben daar verder geen existentiële vragen bij gesteld. Dat hoeft ook niet, ik wou het alleen maar even gezegd hebben. Het was ook niet de opzet van dit boek, trouwens.

Het beeldmateriaal, met onverwacht veel oude foto's, is uit allerlei collecties en verzamelingen en van zolders tot kelders bijeengegaaard. Hulde! Triton is trots op zijn verleden en dat is nu op een bewonderenswaardige wijze geboekstaafd. Dit boek is een prachtvoorbeeld van wat je kunt doen met gedegen archiefonderzoek en speurzin. Soms merk je dat bepaalde hoofdstukken door verschillende auteurs zijn geschreven, maar echt hinderlijk is dit niet. Dit boek moet op de leestafel komen bij eenieder die in de watersport is geïnteresseerd.

Kees van Delft, Henk Hogewoning, Bram van Zuijlen en Gerard van Zuijlen, *75 Jaar Rijnsburgse Boys. De geschiedenis van een ambitieuze dorpsclub in de jaren 1930-2005* (Drukkerij de Zuid, Katwijk, 2005) 216 pag., ill., litt.opg. ISBN: 90-809784-1-8.

Van een andere orde is het boek over één van de beroemdste amateur voetbalclubs, de Rijnsburgse Boys. Berucht zijn ze geworden, althans hun supporters, door hun vete met het naburige Katwijk. Daar valt wel iets over te vinden in dit geschiedwerk. Tot je verbazing lees je dan ook dat beide clubs elkaar in het verleden gesteund hebben in moeilijke tijden: wederzijdse hulp bij accommodaties, speelvelden en trainingsmogelijkheden. De soep wordt blijkbaar niet zo heet gegeten, althans op clubniveau.

Rijnsburgse Boys heeft regelmatig met de gedachte gespeeld betaald voetbal te gaan spelen. Maar berekeningen toonden aan, dat daar wel heel grote en dure investeringen voor nodig waren. Bovendien was daar het probleem van het eventueel moeten spelen op zondag. Rijnsburgse Boys is geen conservatief clubje, als u dat mocht denken. In 2004 werden twee kunstgrasvelden aangelegd. Over 'conservatisme' gesproken.

De opzet van het boek is slim gekozen: chronologisch maar daarnaast goede en gedegen excursies over het dorpsbelang (dáárin veel over de eeuwige vete met Katwijk), de rol van de vrijwilligers binnen de vereniging (dat zie je vrijwel nooit in gedenkboeken, hulde daarvoor), senioren en jeugd, media en image, professionalisering, het bestuur, de speelvelden en clubhuizen enz. Ze noemen zichzelf een amateurclub: maar dat blijkt niet uit dit gedegen en enthousiast geschreven boekwerk. Alleen...hadden ze dat boek nou niet beter in Rijnsburg kunnen drukken, in plaats van in dat vermaledijde Katwijk?

Filmrecensie

Hans Pars

Met de bespreking van de film *Munich* van Steven Spielberg zijn we hier gauw klaar. Deze film heeft niks van doen met sportgeschiedenis. Punt uit. *Munich* gaat over de wraak van de staat Israël op de gijzeling en het vermoorden van leden van het Israëlische Olympische team tijdens de Spelen in Munchen in de zomer van 1972. De wraak van Israël in de film treft niet de Palestijnse gijzelnemers, want die hebben al het loodje gelegd onder Duits vuur, maar een groepje kopstukken van de PLO.

Centraal in de film staat de vraag of een land, dat de doodstraf expliciet heeft verboden in zijn grondwet, wel doodstraffen in het buitenland mag uitvoeren. En dit standrechtelijk doet. Standrecht is overigens een onderdeel van het oorlogsrecht en het is het onder bepaalde omstandigheden toestaan om vijandige burgers te executeren. *Munich* is een ietwat pedagogische film; tegen een achtergrond van 'normale' bloedige moord en doodslag scènes die veel Hollywoodfilms kenmerken, worstelen de leden van een Israëlische moordcommando met morele dilemma's. Het is een onderhoudende film maar in het hele oeuvre van Spielberg zeker geen hoogtepunt.

Bij het uitbrengen van *Munich* in Nederland kwam die septemberdag in 1972 weer prominent onder de aandacht. Vooral de vraag: 'wie ging er naar huis en wie bleef om een medaille binnen te halen?', kwam sterk naar voren. En daarmee komen we wel op sportgeschiedenis.

Volgens mij vormen sport, pers en politiek gezamenlijk een vette hap: een soort sportburger. Eigenlijk is dat zo sedert de Olympische Spelen van 1936 toen Joseph Goebbels, de propagandachef van Hitler, ontdekte wat een machtig wapen in vreedstijd de symbiose tussen sport, pers (in 1936 vooral de filmende pers) en politiek opleverde. Een beetje dictator is sindsdien gek op sport en vooral op sportlieden. Hoe dat precies zit moet u maar bij Elias Canetti opzoeken.

Nu de vraag, wat heeft sport te maken met politiek? Op de keper beschouwd niks. Om hard te fietsen heb je Dries van Agt of Erica Terpstra niet nodig. Misschien heeft sport de politiek nodig voor de poen maar ook daarvan valt elders meer weg te scheppen. En politiek heeft vooral de aandacht nodig die sport genereert. Politiek moet u in dit verband breed nemen. Niet alleen de beroepspolitici maar de hele satelliet van mensen

die daar omheen cirkelt en een boterhammetje meepikt. Zeg maar de democratische mee-eters. Daaronder vallen dus ook de sportbestuurders.

Ik heb jarenlang thuiswedstrijden bezocht van ADO Den Haag toen deze club nog in de eerste divisie speelde. Op de hoofdtribune zag je vrijwel nooit een voor-
aanstaande politicus. De club was nog niet koud in de eredivisie of de hoofdtribune zat vol met politieke bobo's. In het begin van de jaren negentig heb ik voor een wethouder gewerkt en die zei altijd: "Als ik niet iedere dag in de krant sta of voor de radio en tv kom, zegt mijn achterban na vier jaar: 'we merken nooit wat van je'. Dus ik zal wel moeten". Kortom: geen politicus of sportbestuurder zal ooit de Olympische Spelen om wat voor reden dan ook afgelasten. En in ieder geval niet als het om lullige landjes als Israël of Hongarije gaat. Er is trouwens ook geen toneelspeler die zijn eigen schouwburg in de fik steekt.

De vraag of je door moet gaan als sporter met wedstrijden, als in het belerende pand sportmensen worden vermoord, is een individueel morele kwestie. Je bent in zo'n geval afhankelijk van je eigen geweten of overtuiging. Dat was zo in 1972 in Munchen, maar ook in 1956 in Melbourne en in Moskou in 1980. Je kunt elkaar hierover wel de maat nemen, maar dat is zinloos. Het groepsgewijs kneden van het geweten bestaat alleen in dictaturen. Bij de één kon je in de oorlog onderduiken en bij de ander niet. En daarmee zijn we met een omweg toch weer terug bij de film van Spielberg want ook in zijn film staat het individuele geweten tegenover het collectieve geweten.

Volgens Spielberg is het één overigens niet beter dan het ander. Hoogstens anders. Daarom zegt de ene sporter (Volkskrant 26.1.2006) over Munchen 1972: "Het was als een ongeval op de Autobahn. De politie en ziekenauto's staan erbij en jij rijdt verder", en zegt de ander "Ik was geschokt. Ik vond het niet gepast door te gaan met hockey op een festijn waar elf doden waren gevallen".

Adolf Hitler deelt handtekeningen uit aan Canadese ijshockeyers.

Bron: Johannes Lolkama, *Van Chamonix tot Salt Lake City* (Arbeiderspers/Het Sporthuis 2006) pagina 53

Sportgeschiedenis over de grens

Daniël Rewijk

In deze rubriek zal aandacht worden besteed aan het sporthistorisch onderzoek dat buiten Nederland gedaan wordt. Door te bekijken welke thema's in de recente internationale vaktijdschriften worden behandeld en van welke theorieën en methoden bij het onderzoek gebruik wordt gemaakt, houden we in de Nederlandse sportgeschiedenis een open venster.

Israël

In *Sport History Review* (2005, #36, pag. 179-192) bekijken Haim Kaufman en Michael Bar Eli hoe de grote historische gebeurtenissen in Israël de sportgeschiedenis van dat land hebben beïnvloed, onder de titel 'Processes that shaped sports in Israel during the 20th century'.

In de zionistische beweging ontstond het idee van 'muscular judaism', een term gemunt door Max Nordau. Het antisemitische beeld van de ziekelijke, zwakke en breekbaar ogende jood, werd door sommige zionisten overgenomen. Door sportbeoefening moesten joden krachtig en weerbaar worden. Het 'muscular judaism' moest het joodse volk regenereren. Hierbij was het de bedoeling dat vrouwen en mannen even hard mee zouden doen, maar dat gebeurde niet. De samenstelling van ploegen bij Olympische- en Maccabeïsche Spelen laten dit zien.

Een belangrijk kenmerk van de Israëlische sportwereld is de nauwe band tussen sport en politiek. De organisatie van de sport liep langs politiek-ideologische lijnen, wat lijkt op de verzuiling in Nederland. De vorming van nationale bonden en een Olympisch comité ging daarom moeizaam. De eerste sportorganisatie (Maccabi) was nog neutraal, maar toen de arbeiders hun eigen organisatie (Hapoel) opzetten, kon 'Maccabi' niet om een eigen, ongewilde identiteit heen: 'liberaal'. De nationalistische revisionisten zetten 'Beitar' op en de religieus zionisten 'Elizur'. Al deze organisaties kregen een deel zeggenschap in de nationale sportorganisatie, waarbij 'Hapoel' overheerste. Pas in de jaren '80 en '90 werd de band tussen sport en politiek iets losser.

De Britse controle over Palestina tussen 1918 en 1948 heeft het Israëlisch sportlandschap minder beïnvloed dan men zou denken. Typisch Britse sporten als cricket en hockey werden door de joodse leiders van dat moment geweerd. Ze pasten niet in de opbouw van een eigen joods identiteit. Om het voetbal konden zij niet

heen, dat had zich al geworteld voorat de Britten er waren. Wedstrijden tussen Britse en Joodse teams trokken grote belangstelling en voetbal is nu nog de nationale sport.

Voor internationale contacten heeft Israël zich lang in bochten moeten wringen. Ontmoetingen met buurlanden waren uitgesloten door de vijandigheid van de Arabische wereld. Die vijandigheid frustreerde ook Israëls pogingen in de Aziatische sportorganisaties een plek te veroveren. In Europa stond de Sovjet Unie Israëlische participatie in de weg. Voor de voorronde van het WK voetbal in 1986 week het land daarom uit naar de kwalificatiepoule van Oceanië. Dit deed de ontwikkeling van het topsportniveau allemaal geen goed. Thans heeft Israël zich bij de Europese sportorganisaties aangesloten.

De auteurs laten goed zien hoe nauw de ontwikkeling van de sport samenhangt met de politieke geschiedenis in Israël. Binnenkort verschijnt *History of Sport in Israel*, geredigeerd door Haim Kaufman en Hagai Harif.

Japan

Er is veel geschreven over de relatie tussen sport en massamedia, maar al die bijdragen richten zich op de Angelsaksische wereld. Het beeld is dus vertekend en incompleet en daarom vindt John Horne het belangrijk dit onderwerp te onderzoeken in de Aziatische wereld: Japan. Hij doet dit in *Sociology of Sport Journal* (2005, #22, pag. 415-432), onder de titel: 'Sport and the mass media in Japan'.

Eind 19e eeuw ontstond een bloeiend krantenwezen in Japan. De concurrentie was enorm en daarom putten de krantenondernemingen zich uit om lezers aan zich te binden. Aan het begin van de 20e eeuw deden ze dit door sportwedstrijden ((zwem-)marathons) te steunen en organiseren. Daarnaast werd in de kolommen steeds meer ruimte gemaakt voor sportverslagen. Na de Tweede Wereldoorlog ontstonden de eerste sportkranten. Ook radiozenders, die nauw waren verweven met de krantenmaatschappijen, gebruikten de sport om het publiek voor zich te winnen.

In de tweede helft van de jaren '50 kwamen de televisie-uitzendingen goed op gang. De bestaande media-bedrijven speelden ook hier een belangrijke rol en zij gebruikten de beproefde formule van sportuitzendingen om het nieuwe medium te verspreiden. De

Olympische Spelen van 1964, vooral de vrouwenvolleybalfinale die werd gewonnen door Japan, joeg het tv-bezit enorm aan. Het commercieel worstelen overtrof alle andere sporten in populariteit bij de kijkers. Hier waren nationalistische gevoelens overheersend, want wedstrijden tussen een Japanner en een Amerikaan trokken de hoogste kijkcijfers.

Horne merkt op dat door de tv-uitzendingen de betekenis van sport verschoof: van lichaamsoefening naar geconsumeerde ontspanning. In het verlengde hiervan ligt de verschuiving van ochtendgymnastiek op de radio naar het geërotiseerde aerobics op tv.

Met de internationalisering van de mediamarkt is de belangstelling voor sport een wapen bij het opzetten van nieuwe zenders, of bij de introductie van nieuwe technieken, zoals digitale televisie. Het lijkt erop dat de Japanse sportwereld te lijden heeft onder de aandacht voor bijvoorbeeld de Champions League, de NBA en Major League Baseball.

Verenigde Staten

Het novemnummer van *The International Journal of the History of Sport* (2005, vol. 22, #6) is een themanummer: 'Sport in American Society'.

In het inleidende artikel ('The paradoxes of American Insularity, Exceptionalism and Imperialism') gaat Mark Dyreson in op de tegenstellingen die de Amerikaanse sportwereld van nu kenmerken. De sporten die als typisch Amerikaans worden beschouwd (Honkbal, Basketbal en American Football), worden op het hoogste niveau meer en meer beheerst door Aziaten, Afrikanen en Europeanen. Bovendien stagneert het aantal beoefenaren in de Verenigde Staten zelf. De niet-Amerikaanse sporten (vooral voetbal) groeien juist explosief en de VS maakt op internationaal niveau progressie. Het land staat nu zesde op de Fifa-ranglijst.

Toch blijft de belangstelling in de media gering. De status van Amerika's nationale sporten is onaantastbaar. In de beeldvorming over sport is weinig ruimte voor dat wat buiten het nationale denkkader valt. Dyreson verklaart dit met de drie sleuteltermen uit de titel, die hij ontleent aan een beroemd essay van de Amerikaanse historicus Frederick Jackson Turner.

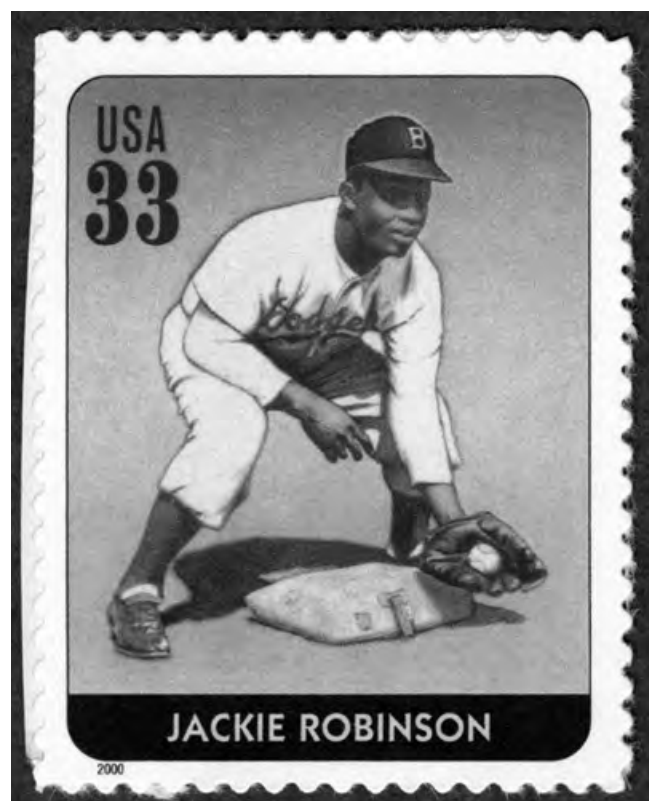
Insularity: De samenleving in de Verenigde Staten ontwikkelde zich los van de rest van de wereld (met name Europa). Dit kwam door de unieke omgeving: de 'frontier'.

Exceptionalism: Daardoor kon de Amerikaanse geschiedenis een uitzondering zijn op de 'standaardkrachten' van de geschiedenis, die de ontwikkeling van Europa en de rest van de wereld bepaalden.

Imperialism: In de verovering van de 'frontier' lag het Amerikaanse imperialisme besloten: het verspreiden van de unieke Amerikaanse cultuur in ongeciviliseerde gebieden.

De voorstelling van een eigen unieke sportwereld waar de Amerikanen zo hardnekkig aan vasthouden, is in overeenstemming met deze opvattingen. J.A. Mangan vraagt zich in zijn epiloog ('Empire in Denial: an exceptional kind of imperialism') af, hoe dit zelf verkozen isolement doorbroken gaat worden (want dat gaat gebeuren, dat staat voor Mangan vast). Als mogelijkheid noemt hij de Olympische Spelen van Peking in 2008, waar de Chinezen de Amerikanen willen aftroeven. Mangan vraagt zich af of deze Spelen een voorbode zullen zijn van een Chinese aanval op de Amerikaanse hegemonie in het Pacifisch gebied.

In dat geval zouden de Spelen van 2008 uitgeroepen kunnen worden tot een 'critical event' (misschien het best vertaald met sleutelgebeurtenis). Volgens de 'event' theorie zijn sleutelgebeurtenissen de uiting en

eventuele oplossing van een crisis, het aanzicht van verandering. Hierbij is de verandering niet iets dat volledig onverwacht komt en iedereen overvalt, maar iets dat door mensen bewust wordt opgeroepen, dat zichtbaar voor iedereen de grenzen verlegt.

In zijn artikel 'Integrating America: Jackie Robinson, Critical Events and Baseball Black and White' (*The International Journal of the History of Sport*, 2005, vol. 22, #6, pag. 1011-1035) bekijkt John Kelly het doorbreken van de rassenscheiding in het honkbal, door Jackie Robinson in 1946, als een 'critical event'. Kelly wil bepalen waarom sommige gebeurtenissen in de sportgeschiedenis zoveel betekenis toegeschreven krijgen. Hierbij stelt hij zich de volgende vragen:

Waarom Jackie Robinson? Robinson werd bij de Brooklyn Dodgers gecontracteerd door manager Branch Rickey. Rickey liep al langer met het idee rond een zwarte speler te contracteren en zo de rassenscheiding (er was Organized Baseball (Major en Minor Leagues) met uitsluitend blanke spelers en er waren verschillende Negro Leagues met zwarte teams) te doorbreken. Om deze missie te laten slagen moest hij alleen de juiste persoon vinden: iemand die geduldig en onbewogen de grofste beledigingen, het hevigst onrecht, fysiek geweld en het botste racisme zou verduren. Robinson was die man. Rickey en Robinson waren beide toegewijde methodisten en vonden elkaar in christelijk geïnspireerde lijdzaamheid. Bovendien had Robinson in Californië al in een overwegend blank team gespeeld, als College Football speler. Hij had daar om leren gaan met de media.

Waarom Toen? Allereerst was er een morele paradox ontstaan tijdens de Tweede Wereldoorlog, de oorlog tussen democratie en fascisme. De Amerikaanse democratie werd ontsierd door de rassenwetten in het Zuiden en deze interne tegenstelling schreeuwde om een oplossing. Lokale politici in het Noorden oefenden druk uit op eigenaren van Major League teams, om zwarte spelers in hun ploegen op te nemen. Lange tijd werden initiatieven in deze richting gesaboteerd door Kenesaw Mountain Landis, de grote machthebber in het Organized Baseball. Landis overleed in 1944, wat een belangrijke belemmering voor geïntegreerd honkbal wegnam.

Hoe groot was de betekenis van dit 'event'? Toen Rickey Robinson had aangetrokken riep hij de zwarte gemeenschap op terughoudend te zijn in hun reactie en Robinsons kansen niet teniet te doen door demonstratief gedrag: doe alsof er niets aan de hand is. De huidige MLB-baas Bud Selig laat juist geen gelegenheid

onbenut om Robinsons bijzondere rol te benadrukken. Robinson is deel geworden van de Amerikaanse nationale mythe. Hij was de eerste zwarte man waarmee de hele Amerikaanse samenleving zich kon identificeren; hij werd 'one of us'. Robinson werd volgens Kelly het model voor een nieuwe vorm van Amerikaans burgerschap.

COLOFON

De Sportwereld is een uitgave van
Stichting de Sportwereld.

Hoofredactie en eindredactie

Daniël Rewijk.

Medewerkers

Gerbrand Bakker, Theo Bollerman,
Wilfred van Buuren, Nico van Horn,
Gerard van den Houten, Hans Pars,
Daniël Rewijk.

Redactieadres

Stichting de Sportwereld

Postbus 11781, 1001 GT Amsterdam

E-mail: redactie@desportwereld.nl

Abonnementen

de Sportwereld verschijnt vier keer per jaar. Het magazine voor geschiedenis en achtergronden van de sport is alleen beschikbaar voor abonnees en medewerkers van Stichting de Sportwereld. Contributie per jaar: abonnees en medewerkers € 17,50, studenten € 14,50 instellingen € 21,50. U kunt abonnee of medewerker worden door uw contributie over te maken via bank of giro op de Rabobank rekening 152109609 ten name van Stichting de Sportwereld, Uitgeest. Overname uit deze uitgave is alleen toegestaan met toestemming van de hoofdredactie.

***D**e Sportwereld, magazine van stichting de Sportwereld, geeft informatie over activiteiten van de stichting. Daarnaast bevat zij artikelen, interviews, boekbesprekingen en ander nieuws over de geschiedenis en achtergronden van de sport. Stichting de Sportwereld stelt zich ten doel: het bevorderen van de kennis van de geschiedenis en de achtergronden van de sport in Nederland. De stichting bevordert sporthistorisch onderzoek en zet zich in voor het behoud van het sportief cultureel erfgoed. Zij tracht dit doel te bereiken door het organiseren van bijeenkomsten (lezingen, studiedagen en werkgroepen), door het vervaardigen van publicaties (nieuwsbrieven en boeken) en door het leggen van contacten tussen beoefenaren van en geïnteresseerden in de geschiedenis en achtergronden van de sport.*

STICHTING DE SPORTWERELD

Bestuur:

Nico van Horn (secretaris), Gerard van den Houten, Jan van der Putten (penningmeester), Theo Stevens, Sjoerd van Tiel (voorzitter).

Projectcoördinator:

Wilfred van Buuren. Projectmedewerker: Peter Los.

Webmaster:

Gerard van den Houten

**SURF NAAR DE WEBSITE
VAN MAGAZINE
DE SPORTWERELD**

WWW.DESPORTWERELD.NL